

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. balandžio 15 d.

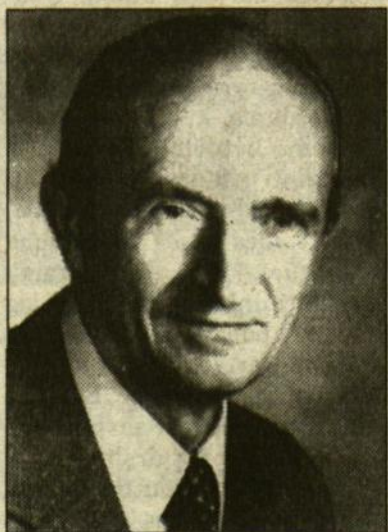
Nr.76 (15)

Saturday supplement April 17, 2000

No.76 (15)

Du polimerų chemijos žymūnai

Prof. hab. dr. Romualdas Baltrušis

Inž. Kazys Sekmakas (1980 m.).

Siame straipsnyje noriu parašyti apie du jubilatus, iškilus lietuviams, chemikus polimerininkus, vienkart palyginant jų veiklas ir likimus. Vienam jų, inž. Kaziui Sekmakui būtų 80, antram, prof. Adomui Mačiuliui — 70 metų amžiaus. Abu jie gimė ir mirė Lietuvoje, tačiau inž. Kazys Sekmakas iškilo, dirbdamas JAV, o prof. Adomas Mačiulis pasiekė chemijos mokslo aukštumas okupuotoje tėvynėje. Jie abu rudens vaikai, abiejų šeimos užaugo po dukterį ir sūnų. Nors jų abiejų amžiaus skirtumas yra 10 metų, tačiau jų darbo tėkmė laiko atžvilgiu beveik sutapo. K. Sekmakas gimė 1919 m. lapkričio 9 d. Kaune, verslininko, A. Mačiulis — 1929 m. spalio 18 d. Šiaulių apskrityje, Žiuronų kaime, ūkininko, išgijusio ūkį Amerikoje uždirbtais pinigais, šeimoje. K. Sekmakas, būdamas keturių vaikų šeimoje jauniausiu, sulaukdavo tėvų didesnio dėmesio ir augo Lietuvos laikinojoje sostinėje Kaune (Lietuvos didmiestyje), o A. Mačiulis kaime pas tėvus buvo dviese su vyresniu broliu Albertu, tačiau tėvai, paskendę ūkio darbuose, negalėjo savo, kad ir pagrandukui, skirti daugiau dėmesio. Jie Adomuką apvilko milo švarkeliu ir išleido į mokyklą žengti mokslo keliais. K. Sekmakui, kaip jis yra sakęs, vaikystė buvo be rūpesčių, todėl galėjo vien tik mokytis.

A. Mačiuliui jau nuo pirmojo pradžios mokyklos skyrių gavo iškilio asmeniško rūpesčio. Jam reikėdavo 4 kilometrus eiti į mokyklą. Išėidavo kartu su kaimynu antraklasiu, tačiau sugrįžti reikėdavo vienam, nes pamokos baigdavosi skirtingu laiku. Žiemą per laukus sniegynais žengti vaikui darėsi baugu. Todėl A. Mačiulis, nieko tėvams nesaikdamas, pasitikėdamas vien savo jėgomis, visai savarankiškai per vasarą išmoko antros klasės kursą, ir rudenį išlaikęs atitinkamus egzaminus, buvo perkeltas iš pirmos į trečią klasę. Tuo savo problemą išsprendė — galėjo kartu su kaimynu nueiti į mokyklą ir sugrįžti.

K. Sekmakas tuo metu mokėsi Kauno III gimnazijoje, kurioje dėstė tokie žymūs mokytojai, kaip istorikė Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, lietuonistai Petronėlė Orintaitė, E. Viskanta, J. Talmantas, lotynistas dr. A. Rukša. Jis iš tų savo mokytojų perėmė lietuviško patriotizmo dvasią, kuria visą amžių gyveno. Baigęs gimnaziją (1938 m.), įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą (VDU) Matematikos-Gamtos fakulteto chemijos skyrių, kuriame klausė, daug jam įtakos turėjusio, prof. A. Purėno organinės chemijos paskaitų. K. Sekmakas didžiųjų mokslų ėjo nepriklausomoje Lietuvoje ir tik dalį aukštojo teko studijuoti sovietinėje (1940-1941 m.) bei vokiečių (1941-1944 m.) okupacijose.

A. Mačiulis tik porą pradžios mokyklos skyrių gavo mokytis laisvoje tėvynėje ir tik tada turėjo galimybę patirti savųjų mokytojų ugdomus Dievo ir tėvynės meilės, atsidavimo darbui bei gyvenimo doros jausmus.

Kazys Sekmakas studentas, o A. Mačiulis mokinytis išvydo įsibraunantią ir okupuojantią Lietuvą Raudonąją armiją. Jie abu, vienas suaugęs, antras bebręstas vaikinai, pamatė, kaip Lietuvos inteligentai sovietmečiu apšaukiami „liaudies priešais“, buržuais, o ūkininkai-bužėmis. Tiek vieni, tiek kiti sovietinėje santvarkoje buvo laikomi rimčiausia kliūtimi, kuriant Lietuvioje komunistinę visuomenę, todėl jie privalejo būti perkelti arba sunaikinti. Viso to patvirtinimu buvo 1940 metų suėmimai, sušaudymai, o 1941 m. nekaltų žmonių tremimai vergiškais darbais į Sibirą. Ir vienas, ir kitas tų faktų akivaizdoje buvo sukrėsti iki širdies gelmių. K. Sekmakas, būdamas suaugęs aiškiai suvokė, kad Lietuvoje prasidėjo žiauri komunistų diktatūra. A. Mačiulis besiklostantis pasaulėžiūrai ir pasaulėjautai visa tai sudavė skaudų smūgį. Tačiau A. Mačiulis buvo įsisąmoninęs, kad mokslas bet kokiomis aplinkybėmis daug gali žmogui pagalbėti, todėl atkakliai jį siekė. Vokiečiai pradėjus karą prieš Sovietų Sąjungą, per kelias dienas visą Lietuvą okupavo vokiečių kariuomenė. Netrukus jiems teko išvysti kito okupanto žiaurumus, o ypač baisųjį holokaustą. Tai tas laikas, kai A. Mačiulis ėmė lankytis Radviliškio gimnaziją, o K. Sekmakas tęsė mokslą VDU.

1944 m. liepos mėn. 8 dieną K. Sekmakui buvo įteiktas VDU baigimo diplomai, kurį pasirašė rektorius prof. V. Gravrogas ir fakulteto prodekanas A. Jurskis už dekaną dr. A. Damušį, nes šis jau vokiečių buvo suimtas ir kalėjo nacių konclageryje Vokietijoje.

1944 m. vasarą iš Lietuvos traukėsi vokiečiai, o iš rytų artėjo antroji sovietinė Lietuvos okupacija. Lietuvos žmonių, pirmiausia inteligentijos, visos mintys buvo sukauptos į vieną problemą — pasilikti tėvynėje ir pasiduoti okupuoto valiai, ar bėgti į Vakarų Europos šalis. Daug Lietuvos inte-

ligentų pasirinko geriau višią gyvenimo nežinią vakaruose, negu likti ir patirti komunistų terorą, tremtį į Sibirą ar mirtį Tuskulėnuose. Inž. K. Sekmakas, paakintas savo profesoriaus A. Purėno, paliko Lietuvą ir išvyko į Vokietiją.

A. Mačiulis tuo laiku mokėsi Radviliškio gimnazijoje. Ten toliau brendo ir formavosi jo asmenybė, ryškėjo jo patriotinė pasaulėjauta. A. Mačiulis pasijuto toliau nebegalintis susitaikyti su tėvynės okupacija ir su keliolika ištikimų draugų įkūrė slapta kovai prieš sovietinius okupantus „Trispalvės“ organizaciją. Nespėjęs baigti gimnazijos, jis KGB susekamas (1948 m.), suimamas, nuteisiamas ir išvežamas tolimon šiaurės, į Komi autonominės respublikos Intos konclagerius. Ten nuo sunkaus darbo ir nuolatinio alkio išsekęs, atsidūrė ant mirties slenkščio. Jį išgelbsti nuo pradžios ištista tenai kalinio lenkų gydytojo pagalbos ranka. Šis, pamatęs A. Mačiulį esantį visiškai bejėgį, bet gabų jaunuolį, gimnazijoje pramokusį lotynų kalbos, paguldė jį į konclagerio ligoninę, davė jam medicinos knygas, pats konsultavo ir paruošė A. Mačiulį savo pagalbininku.

A. Mačiulis po kiek laiko pasidarė konclageryje felerčiu. Konclagerio ligoninės dirbantysis iš bado nemirdavo. Šiuo atveju velgi ryškėja A. Mačiulio begalinis ryžtas, kad ir sunkiausiose aplinkybėse, ne likti be iniciatyvos, nors tai atrodytų neįsivaizduojamu dalyku. Po penkerių metų katorgos konclageriuose, ten pat Komi, vienos lietuvių treminių šeimos padedamas, A. Mačiulis eksternu išlaikė abiturės egzaminus ir padavė prašymą įstoti į Sverdlovsko (dabar Jekaterinenburgo) politechnikos institutą. Patekti į studijas kilioti sudarė dokumentuose įrašas „politinis kalinys“. Tačiau velgi jį palydi sėkmė — instituto dekanas, pamatęs A. Mačiulio didžiulį troškimą mokytis, rizikuodamas savo reputacija, priėmė jį studentu.

Mirus sovietijos diktatoriui Stalinui, kiek atlėgus komunistiniam režimui, A. Mačiuliui pavyko išvykti iš Sverdlovsko ir atvykti į Kauną, vedinam minties tęsti studijas Kauno politechnikos institute (KPI). Deja, čia nepavyko įstoti, tačiau atsirado kita galimybė. Kaip tik tuo metu KPI Organinės chemijos katedrą reikėjo laboratorinį jos vedėjas prof. A. Purėnas tuo reikalu buvo nusiuntęs skelbimą į laikraštį. A. Mačiulis atvyko pasiteirauti. Profesorius A. Mačiulis pasirodė visai tinkamu laboratoriniam pareigoms. Tačiau jį rekomendavo, prof. A. Purėnas fakulteto partorgės vis tik buvo paklaustas: „Ar jis komjaunuolis?“ Profesorius skėstelėjęs rankas į šalis, kiek ironišku balsu atsakė: „Vat, šito, tai ir

nepaklausiau“. Nors A. Mačiulis ir pakliuvo laborantu, bet jis jautė, kad studijuoti KPI įrašas „politinis kalinys“ vis tiek bus kliūtimi. Tada jam pavyko įstoti į Visasąjunginio neakivaizdinio politechnikos instituto Maskvos filialą testuoti Sverdlovsko pradėtų studijų. Buti Maskvos instituto studentu jau buvo tam tikras skydas. Jį baigęs ir gavęs inžinieriaus chemiko diplomą, toliau liko KPI Organinės chemijos katedroje laborantu. Dirbdamas ėmėsi ruošti mokslų kandidato (dabar doktorato) disertaciją.

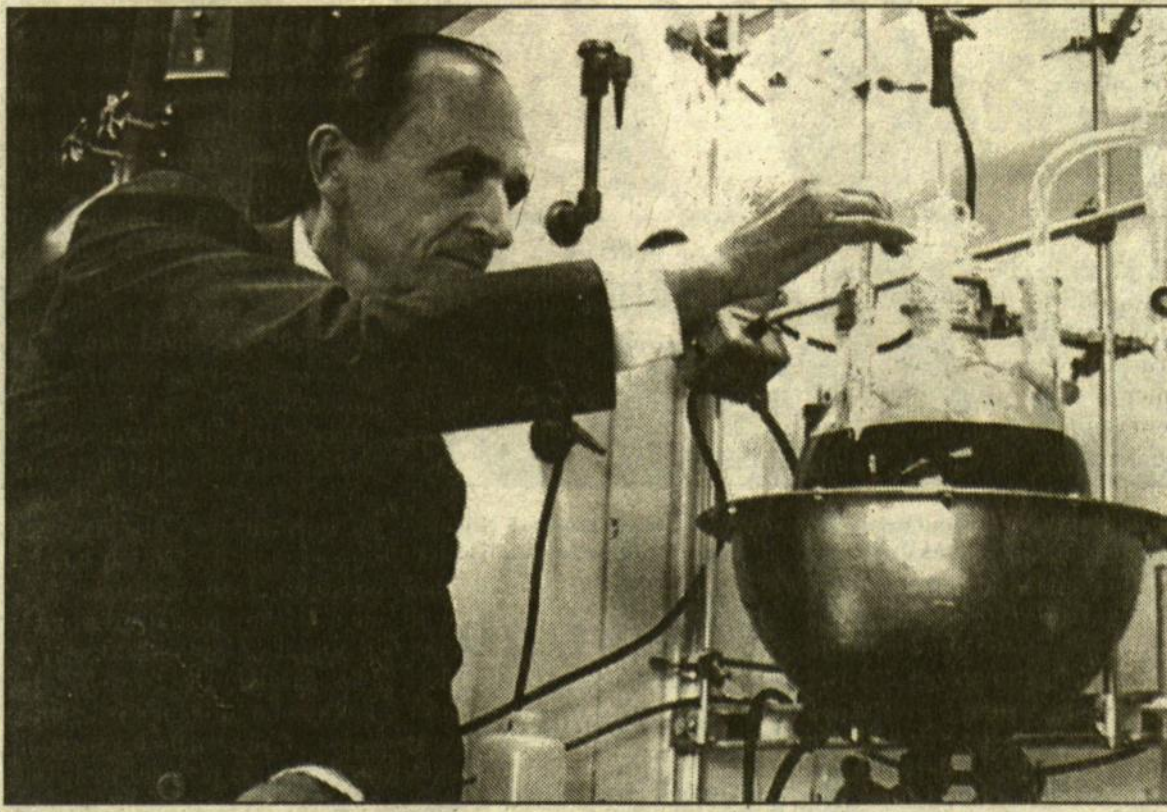
Tačiau greitai pajutęs prieš jį, kaip buvusį politinį kalinį, nepakantumą ir intrigų režimą, susidariusį progi, iš KPI išėjo į LTSR Mokslų akademijos Energetikos ir elektronikos instituto (EEI) Metalų tyrimo laboratoriją, kurioje jam buvo leista užbaigti savo disertacinį darbą. Joje dirbdamas, apgynė daktaro disertaciją (1963 m.).

Inžinierius K. Sekmakas, pasitraukęs iš Lietuvos į Vokietiją, pateko Tiuringijon, kur Geros mieste pakliuvo dirbti „Siemens“ firmos ginklų fabriko metalų padengimo polimerinėmis dangomis skyrių. Čia jam pavyko gerai susipažinti su tuo laiku daug pasiekusia, Vokietijos polimerų chemijos pramonė, surinkti daug žinių apie poliakrilatų bei poliuretano chemiją ir technologiją, pavyrti slapstus vokiečių patentus. Antrajam pasauliniam karui pasibaigus, inž. A. Sekmakas kelis metus vargo Vokietijos perkeltųjų asmenų stovyklose. Pagaliau 1949 m. norėdamas emigruoti į JAV, jis susirijo su savo dėdėmis ir Lietuvos ambasada JAV. Tokia galimybė susidarė ir jis išvyko iš Vokietijos (1949.07.09) į JAV. Pradžioje JAV inž. K. Sekmakas dirbo „Wahl“ Fermentacijos institute (1949 m.-1950 m.), paskui vaistų tyrimo „Armour Co.“ firmoje (1951 m.-1956 m.). Tose firmose bedirbdamas, gavo pirmuosius, labai firmoms naudingus, patentus. Pagaliau nuo 1956 m. inž. K. Sekmakas ima dirbti polimerinių dangų ir dažų firmos „De Soto“ tyrimų centre.

Dr. inž. A. Mačiulis LTSR Mokslų akademijos EEI ėmėsi tirti polimerų senėjimo, destrukcijos procesus, pateikė difuzinės stabilizacijos metodus, polimerų kitimą bei jų būklę kraštutinėse sąlygose, pvz., labai aukštoje ir žemoje temperatūroje, labai didelio greičio oro srovėje (1967 m.). Šiais tyrimais domėjosi polimerų technologai, o taip pat ir raketinės technikos specialis-

Prof. Adomas Mačiulis (1976 m.).

Kazys Sekmakas darbo metu (1977 m.).

tai. A. Mačiulis, apibendrinęs gautus rezultatus, apgynė habilituoto daktaro (tada daktaro) disertaciją (1969 m.). Jis tapo pirmuoju Lietuvos chemiku, gavusiu tokį mokslinį laipsnį polimerų chemijos ir fizikos srityje. Įgijęs habilituoto daktaro laipsnį, jis galėjo įgyvendinti savo mintis polimerų tyrime, įkurti LTSR Mokslų akademijoje EEI Nemetalinių medžiagų taikymo energetikoje laboratoriją ir būti jos vadovu. A. Mačiulis paskelbė 173 mokslo straipsnius, gavo 42 autorinius pažymėjimus (patentus), paruošė savo tematiką 21 mokslų daktarą, jam buvo suteiktas profesoriaus vardas (1973 m.). Prof. A. Mačiulio darbuose iš viso bendraautoriais buvo 134 asmenys.

K. Sekmakas, pradėjęs dirbti „De Soto“ (1956 m.), greitai ėmė vadovauti polimerų chemijos technologijos skyriui, kuriame dirbo apie 40 tyrėjų. K. Sekmakas, būdamas labai darbštus ir gabus, patekęs į „De Soto“ firmos puikias laboratorijas, naudodamasis Vokietijos igytais žiniomis bei naujausiais pasaulyje pasiekimais, greitai pateikia vieną po kito patentus (išradimus) polimerų chemijos ir technologijos srityje. Nustebinta JAV mokslo visuomenė ėmė netgi švesti, spaudoje plačiai nušviendama, nuostabių inžinieriaus chemiko K. Sekmako patentų gavimo skaitmeninius jubiliejus, kaip 75-ojo patento (1976 m.), 100-ojo (1980 m.), ypač pažymint 140-ojo (1990 m.) patento gavimą. Inž. K. Sekmakui už kūrybingumą jam asmeniškai vieninteliu buvo suteiktas prestižinio personalinio tyrimo (Staff-Corporate Scientist) vardas ir atitinkamos pareigos. Jis buvo tikras pasaulinio mato genialus inžinierius chemikas. Iš viso gavęs 141 patentą, iš kurių 138 sukūrė, dirbdamas „De Soto“ firmoje. Jie pirmiausia buvo užpatentuoti JAV, o paskui ir kitose šalyse — Kanadoje, Anglijoje, Meksikoje, Australijoje ir kt. Remiantis jo patentais, 48 valstybėse gaminama polimerinė produkcija. Nuostabą jį pasigėrėjimą kelia tai, kad iš 141 patento, daugiau kaip 50-ties jis vienas yra autorius. Savo polimerų chemijos ir technologijos išradimus inž. K. Sekmakas daugiausia tik patentavo. To-

dėl mokslo straipsnių nedaug paskelbė. Inž. Sekmakas, garbės savo išradimais JAV, tuo patiu garsino savo tėvynę Lietuvą ir jos Vytauto Didžiojo universitetą.

Inž. K. Sekmakas, gyvendamas JAV, visą laiką sielojosi Lietuvos ateitimi, o ypač daug pastangų skyrė Lietuvos nepriklausomybės atstatymo reikalui (1989-1991 m.), susirašinėdamas net su 52 senatoriais bei Atstovų rūmų nariais, ragindamas juos palaikyti Lietuvos nepriklausomybės siekius.

Šie abu inžinieriai chemikai yra daug pasiekę. Inž. K. Sekmaką, Lietuvoje gavusį inžinieriaus vardą, likimas atvedė į išsivystusią šalį — JAV, kur jis, dirbdamas naujų polimerų sintezės srityje, įvykdė nuostabų savo idėjų užfiksavimą patentuose ir realizavimą praktikoje. Tokio didelio patentų kiekio (141) dar nei vienas Lietuvos inžinierius chemikas nėra gavęs, o iš JAV tik vienetais skaičiujami asmenys, nuo pat JAV patentų žinybos įkūrimo (prieš 200 metų), kurie būtų sugebėję sukurti tiek patentų. Ta proga laikraštis „The Tampa Tribune“ rašė: „Kazys Sekmakas is his name. Polymers are his game“. Jo sukurti nauji polimerai ir jų technologijos tiek buvo reikalingi gyvenime, kad jų gamybai tuojau buvo statomi fabrikai. Inž. K. Sekmako sukurtos naujos polimerinės dangos plačiai naudojamos namų sienų, automobilių kebulų, lėktuvų fiuzeliažų padengimui, jo sintetintų polimerinės medžiagos yra panaudojamos skrydžiams į erdves ir pasipelnus jam Kauno technologijos universitetą, inž. K. Sekmakas paprašė juos laikyti bibliotekoje, prof. A. Purėno knygų spintoje. Inž. K. Sekmakas, atvykęs į Lietuvą, priimti už didžiulį savo nuopelnus jam Kauno technologijos universitetą suteiktą Garbės daktaro vardą, savo kalboje pažymėjo: „Karas su Vokietija išsprendė mano likimą palankesne ateitimi — nereikėjo vergauti Rusijoje“. JAV jis buvo laisvas žmogus, turėjo savo idėjų įgyvendinimui palankiausias sąlygas.

Prof. A. Mačiulis, tai sovietų politikalinis, Sibiro tremtinys, per vargus sugrįžęs į tėvynę, dar vis liko KGB sekimo aktyje. Tačiau jo darbštumas, sugebėjimas realiai įvertinti esamą padėtį, kiekvieną žmogų, jo prieinamumas tarpusavyje santykiuose, padėjo jam greitai suburti gabių darbuotojų ir aspirantų būrį. Polimerų chemijos ir technologijos tyrimai tuo metu LTSR tebuvo užuomazgoje. Jis gerai suvokė, kad, dirbant Mokslų akademijoje, visų pirma reikia pačiam įsigyti aukščiausią mokslinį laipsnį bei vardą ir sudaryti savosios tematikos mokyklą. Tai jis sugebėjo padaryti ir jo laboratorijoje dirbantys ėmė gintis daktaro disertacijas (iš viso apgynė 21 darbuotojas), o jis pats per trumpą laiką pajėgė įgyti habilituoto daktaro laipsnį. Jis, nors ir už „geležinės užuolaidos“ būdamas, 1981 m. buvo išrinktas tarptautinės „Polimerų stabilizavimo komisijos“ nariu. Tačiau, nepaisant jo pasiekimų, prof. A. Mačiulis nebuvo įsileistas į pačią Mokslų akademiją, nei nariu, nei nariu korespondentu, nei nariu ekspertu. Čia tikriausiai jam trukdė komunistų nepaikiama veikla „Trispalyje“, kuriai jis buvo pašventęs visą savo gyvenimą. Atsikuriantį Lietuvos nepriklausomybę jam teko pasitikti jau stipriai susilpnėjusia sveikata.

Šiuo, sugretinančiu dvi asmenybes, straipsniu siekta parodyti dviejų gabių, iškilusių lietuvių inžinierių chemikų, jų sutampantį jubiliejų progą, kurių vienas ir antras visą savo gyvenimą buvo paskyrę polimerų chemijai bei technologijai, atskleisti abiejų veiklą, dirbant jiems visai skirtingose visuomeninėse sistemose, visai skirtingame asmens stadijoje ir visai skirtingomis aplinkybėmis.

Inž. Kazys Sekmakas, ilgai kentėjęs tėvynės nostalgiją, atvykęs ir paėmęs jam suteiktą Garbės daktaro vardą, mirė 1998 m. liepos 9 dieną Vilniuje, palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

Profesorius hab. dr. inžinierius Adomas Mačiulis, iškentėjęs okupantų persekiojimą, tėvynės laisvės aušrai išaušus, amžiams atsisveikino 1995 m. vasario 11 d., palaidotas Petrašiūnų kapinėse, Kaune.

Po koncerto Jaunimo centre Čikagoje. Iš kairės: pianistė Nijolė Ralytė, bosas Vladimiras Prudnikovas ir mezosopranas Judita Leitaite. Nuotr. Jono Tamulaičio

Kultūrinės savimonės šešėliai

Loreta Venclauskienė

Visą šių metų kovo mėnesį, Kultūros tarybos pirmininkės Marijos Remienės pakviesti, dešimtyje Amerikos valstijų koncertavo trys menininkai iš Lietuvos — dainininkė (mezosopranas) Judita Leitaite, bosas Vladimiras Prudnikovas bei pianistė Nijolė Ralytė.

Estafetės būdu glojami, iš vienos tautiečių grupės rankų į kitas perduodami, artistai pasirodė bene svarbiausiose šio krašto lietuvių telkiniuose. Turint galvoje, kad Kultūros taryba nėra kokia nors biudžetinė organizacija ir tarnautojų nepasidomėję, o remiasi savanoriškais talkininkais, nesunku įsivaizduoti, kiek kiekvienas renginys sukelia rūpesčių, nerimo ir vilčių.

Pazadėjusi recenziją, štai ir aš susidūriau su gana savotiška dilema. Kas yra svarbiau — ar žmonių susidomėjimą sukelio koncerto dar vienas, kažin kuris aprašymas (nors vieni tikėjosi išgirsti sudėtingą vokalinę programą, o kiti buvo patenkinti populiariausiu repertuaru mišiniu, itin dažnai atliekamomis Verdi ir Bizet operų arijomis, kamerinėmis dainomis bei sentimentalomis duetais, ir ypač „saliūnų“ perliuku, Antano Vanaigačio „Daina apie Stasi“...), ar svarstybos apie tai, kaip tokių „koncertinių maratonų“ veikia gana komplikuoję išieivijos kultūrinę savimonę?

Žinia, kultūros fenomeno esmė, savybės ir vaidmuo neretai paaiškėja vėliau, geram laiko tarpui praėjus. Musų išieivijos atveju, apytikriai brėžtinai dvi kultūros savimonės (tame tarpe muzikinės) ribos. Pirmoji užsisklendė kartu su Antro pasaulinio karo pabaiga, o antroji susiliejo su prieš dešimtmetį atstatyta Lietuvos nepriklausomybe. Prieškarinė išieivijos muzikos kultūra vystėsi, pasiremama švietėjišku principu. Pokario, tiksliau apibrėžiant — Egzodo (masinio, priverstinio iškėlimo žmonių išsiskyrimo svetur) — kultūra saugojo ir puoselėjo iš tėvynės atsivežtas, nepriklausomoje valstybėje išsiugdytas tradicijas.

Deja, nei prieš šimtą, nei prieš penkiasdešimt metų nespėta subrandinti ir įgyvendinti gerai apgalvoto profesinio meno globos mechanizmo idėjos. Regis, todėl susilaukėme nuosmūlio, kurį tik šiandien — greito ir pigaus susisiekimo laikais — galėtume atitaisyti, jei sugebėtume išieivijos ir Lietuvos kultūrinę

savimonę bendromis jėgomis pakoreguoti. Štai pavyzdžiui, iš pakviestų išieivijoje apsilankyti Lietuvos artistų ne visada susilaukiame visapusiškai jų profesinį pasiruošimą atspindinčių programų. Ir pradedi žmogus galvoti, kodėl ta pati publika, kuri ne taip seniai, užėmusi kvapą, klausėsi pianistės Muzos Rubackytės kiekviename koncerte naujos, sudėtingų kūrinių, programos, arba Reginos Maciūtės, Gražinai Rucytei akompanuojant, atliekamo modernaus Felikso Bajoro vokalinio ciklo, negalėtų pasidžiaugti akademine (kas nereikia nei „šaltumo“, nei „dirbtino koncentruotumo“) — rimčia, negu kovo 26-tos dienos Jaunimo centro salėje pasiūlyta — programa.

Tame koncerte girdėjome skirtingo vokalinio amplitudą artistų pasirodymą. Judita Leitaite — tarsi operetės primadona, grakšti ir žaisminga, gerai išlavinto, vidutinio stiprumo, spalvingo balso dainininkė — buvo linkusi į lengvos, pabrėžtinai jausmingai interpretuojamos muzikos, repertuarą. Gabrielis Faure „Drugetis ir žibuoklė“, „Lapų valsas“, dvi Jean Sibelius dainos „Deimantai sniege“ ir „Grįžo vakare mergaitė“ — su į tarpą išprausta Aleksandro Kačanausko išplėtotą lietuvių liaudies dainą „Kad aš našlaitėlė“ — buvo padainuotos tuo pačiu, šiek tiek egzaltuotu būdu. Kai kuriems kūriniams gal tai ir tiko, tačiau lietuvių liaudies dainai suteikė ne itin skoningo melodramatizmo bruožų.

Draugo nuolatinis bendradarbis Algimantas A. Naujokaitis (iš kairės), JAV LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė ir Lietuvos Mokslo akademijos narys Kęstutis Minelga išieivijos dailininkų parodoje Vilniuje š.m. kovo 12 d.

Betgi toks, savaip atviras ir jausmingas dainavimo būdas puikiai derėjo, pristatant Lietuvoje gyvenančio, žydų kilmės kompozitoriaus Anatolijaus Šenderovo kūrinių — Sulaimitos giesmės iš „Senojo testamento“. Idomi, senąja hebrajų kalba atlikta muzika; ir tokia skirtinga nuo lietuviško šiuolaikinio skambėjimo stilistikos.

Tuo pačiu būdu, su smagia ispaniškų ritmų priegaide buvo atlikti Maurice Ravel, ir ypač sėkmingai — George Bizet operos „Carmen“ fragmentai.

Vladimiro Prudnikovo dainavimo braižas yra įvairesnis. Iš negausaus, koncerte atlikto klasikinės muzikos repertuaro — originalo kalbomis padainuotų ištraukų iš Giuseppe Verdi operų „Simon Boccanegra“ (rečitatyvas ir arija), „Don Carlos“ (garsusis karaliaus Pilypo monologas), Friedrich Handel „Xerxes“, romantinės kamerinės muzikos šedevrais vadinamų dviejų Franz Schubert dainų „Lindenbaum“ (Liepa) ir „An die Musik“ (Muzikai) — matyti, kaip meistriškai dainininkas suvokia kūrybos stilių, muzikinių epochų interpretacijos skirtumus.

Tačiau dėl lietuviško repertuaro atrankos, jo atlikimo būdo, siūlosi šiek tiek kitokios išvados. Kažin, ar ne per daug lengvabūdiškai solistas slysta lietuviškos fonetikos paviršiumi. Kartais, tarsi nejučia pasinaudodamas šaliapiniškos frazuotės efektais, jis spalvina tradicinės harmonijos pagrindu išvystytą lietuvių liaudies dainą papildoma, baladės žanro, spalva. Žinia, Miko Petrausko ar Juozo Tallat-Kelpšos kūrybos stiliui tai gal per daug neprieštarauja. O Kazimiero Viktoro Banaicio trapijai sustyguotų liaudies dainų stiliui, gaila, solistas demesio neskyrė, nors iš anksto atsiųstose programose pora numerių buvo žadėta.

Apskritai Banaicio lietuvių liaudies dainų balsuotės ne vienam dainininkui galėtų pasitarnauti pradžiamokslui mentoriumi. Net ir tokio aukšto lygio solistui, koku — už ilgametę artistinę veiklą — Vladimirą Prudnikovą pripažįstame.

Koncerte dalyvavusi pianistė Nijolė Ralytė pasižymėjo visomis, akompanuotojos mūnui būdingomis, geriausiomis savybėmis — technika, kūrinių (ir atlikėjų) stiliaus pajautimu bei nepriekaištinga artistine išverme.

Tautodailės šventė

Dr. Rūta Končiūtė-Saliklienė

Pernai lapkričio 20 d. Lietuvių namų salėje Philadelphiaje, susirinko lietuvių tautodailės ir liaudies dainų mėgėjai. Mes tą dieną šventėme Philadelphia Tautodailės instituto dvidešimt metų sukaktį ir Philadelphia Lietuvių liaudies dainų kvarteto dešimt metų sukaktį. Atvykę į salę, žiūrovai buvo nustebinti lininių audinių paroda, kurią suruošė Aldona Page, dabartinė Philadelphia Tautodailės instituto pirmininkė. Sienos ir stalai buvo apdengti įvairiausiais lininiais audeklais, švelniai žavinčiais savo raštų niuansais ir subtiliais spalvų deriniais. Viena salės kampe stovėjo manikenas (moteris) papuošta nepaprastais gražiais suvalkiškais tautiniais drabužiais. Šiuos drabužius išaudė, visiems tautodailininkams gerai žinoma, Anastazija Tamošaitienė prieš keliasdešimt metų. Drabužiai priklauso Philadelphia Tautodailės skyriui, bet vietiniai lietuviai retai juos mato, nes mes neturime muziejaus, kur galėtumėm juos išstatyti.

Ši diena mums tikrai buvo šventė, nes toje parodoje dalyvavo tautinių drabužių kūrėja ir Tautodailės instituto centro valdybos pirmininkė Aldona Veselkienė, kuri papasakojo dalyviams apie išstatytus drabužius. Jinai dėvėjo dailių, jos pačios rankų darbo tautinių kostiumų. Aldona Veselkienė, kuri yra Anastazijos Tamošaitienės jaunesnioji sesuo, buvo atvažiavusi į Philadelphia iš

tolimo Gananoque, Ontario, Kanadoje. Parodoje taip pat stovėjo staklės su pradėtais audeklais ir verpimo ratelis. Nebuvo sunku įsivaizduoti šaudyklės šaudymo ir ritmiško ratelio sukimo. Philadelphia Tautodailės skyriuje tebėra audėjų ir mezgėjų, o taip pat netrūsta besidomiančių išmokyti lietuvių tekstilės meno.

Po parodos apžiūrėjimo dalyviai susirinko salės viduryje pasiklausyti programos. Aldona Page, Philadelphia Tautodailės instituto pirmininkė, pasveikino susirinkusius. Ji pakvietė Genovaitę Maciūnienę, Philadelphia Tautodailės instituto įkūrėją, ateiti prie mikrofono ir papasakoti, kas ją skatino pradėti šį skyrių. Maciūnienė trumpai apibūdino Tautodailės instituto istoriją — kaip Tautodailės institutą A. ir A. Tamošaičiai įkūrė 1977 m. įsisteigė Kanadoje, kaip ji susipažino su Anastazija Tamošaitiene ir pati užsikrėtė audimo liga. Philadelphiaje Maciūnienė įsteigė tautodailės institutą 1979 m. birželio 24 d. Ji tuojau pat suruošė juostų ir kilimų audimo kursą, į kurį atvyko 26 kursantės. Po kiek laiko atsirado kitų tautodailės šakų kūrėjų — keramikos, mezginių, lėlių, rankšluosčių, taiklų ir staltiesių. Pennsylvanijos universiteto valgykloje dar vis kabo Lietuvos žemėlapis, išauštas Philadelphiajos audeju.

Po G. Maciūnienės kalbos A. Page pakvietė Philadelphia Tautodailės skyriaus pirmuosius narius ateiti į priekį, ir Tautodailės instituto centro valdybos pirmininkė Aldona Veselkienė visiems prisegti po gele; G. Maciūnienė buvo įteikta dovana, liaudies ornamentais papuoštas lietuviškas

varpas. Iš pirmųjų narių dalyvavo Petras Vaškys, Danutė Surdienienė, Marija Rauginė ir Genovaitė Maciūnienė.

Pagrindinė šio vakaro kalba skaitė, visiems tautodailininkams gerai žinoma, audėja, Tautodailės instituto centro valdybos pirm. Aldona Veselkienė. Paskaita pavadinta „Lietuvių liaudies menas“. A. Veselkienė išsamiai išdėstė lietuvių tautinių drabužių istoriją nuo 19 a. pabaigos ligi dabarties. Ji aiškino tautinių drabužių tyrinėjimo šaltinius, pabrėždama, kad būtina kiekvienam lietuviui pažinti ir branginti mūsų tautai būdingus drabužius. Į klausimą, kodėl mes juos vadiname „tautiniais“, o ne „liaudiškais“, paskaitininkė paaiškino, jog 19 a. pabaigoje Olandijoje buvo nutarta, kad tautodailininkai kiekvienoje Europos šalyje turi įvertinti savo tautos 19 a. šventinius drabužius, ir iš jų sukurti tautinius drabužius, skirtingus nuo visų kitų tautų. Tautodailininkai, kaip Antanas Tamošaitis, rinko senovinius audeklus, kuriuos lietuviai laikė senose kraicio skryniose. Dirbdamas Žemės ūkio rūmuose, Kaune, A. Tamošaitis nagrinėjo senus šventinius drabužius ir iš jų sukūrė modernius lietuviškus tautinius drabužius. Tenai, kur drabužiuose trūko lietuviškų elementų, A. Tamošaitis sukūrė lietuviškas pamainas. A. Veselkienė paaiškino, kad nepriklausomybės laikais tautodailininkai visuomet laikėsi atrankos principų. Jie atskirdavo lietuviškus audeklus nuo svetimų įtakų šventiniuose drabužiuose. Ji gailėjosi, kad dabartiniai tautiniai drabužiai dažnai kuriami, visai neatsižvelgiant į šį atrankos principą.

Tolimesnė programos dalis buvo skirta lietuvių liaudies dainoms. Pirmą pasirodė Philadelphia Kanklių ansamblis, kuriam vadovauja Brigita Kasinskienė. Visos kanklininkės lanko Vinco Krėvės lituanistinę mokyklą Philadelphiaje. Jos paskambino septynioms dainėms. Taip pat reikia paminėti, kad visos šešios mergaitės buvo apsirengusios tautiniais drabužiais. Publikos gausus plojimas įvertino programą.

Tą vakarą mes taip pat šventėme Liaudies dainų kvarteto dešimt metų gyvavimo sukaktį. Kvartetui vadovauja Bronius Krokys ir Juozas Kasinskas. Nors kvartetas nelabai dažnai tepasirodo, šį vakarą jis grojo ir dainavo. Bronius Krokys ir Rasa Krokytė-Veselkienė buvo pagrindiniai dainininkai, Juozas Kasinskas pritarė gitara, o Brigita Kasinskienė smagiai smuikavo. Šis kvartetas yra labai talentingas ir Philadelphia lietuviai labai jį didžiuojasi. Ypač džiaugiamės, kad jie skleidžia lietuvių liaudies dainas net amerikiečių visuomenėje. Prieš kelis metus, bendradarbiaudama su Philadelphia Folklore Project, Liaudies dainų kvartetas išleido „Lithuanian Wedding Songs“ dainų knygelę anglų kalba, kurią galima pirkti kartu su jų įrašyta juoste. Tai labai didelis ir svarbus pasiekimas.

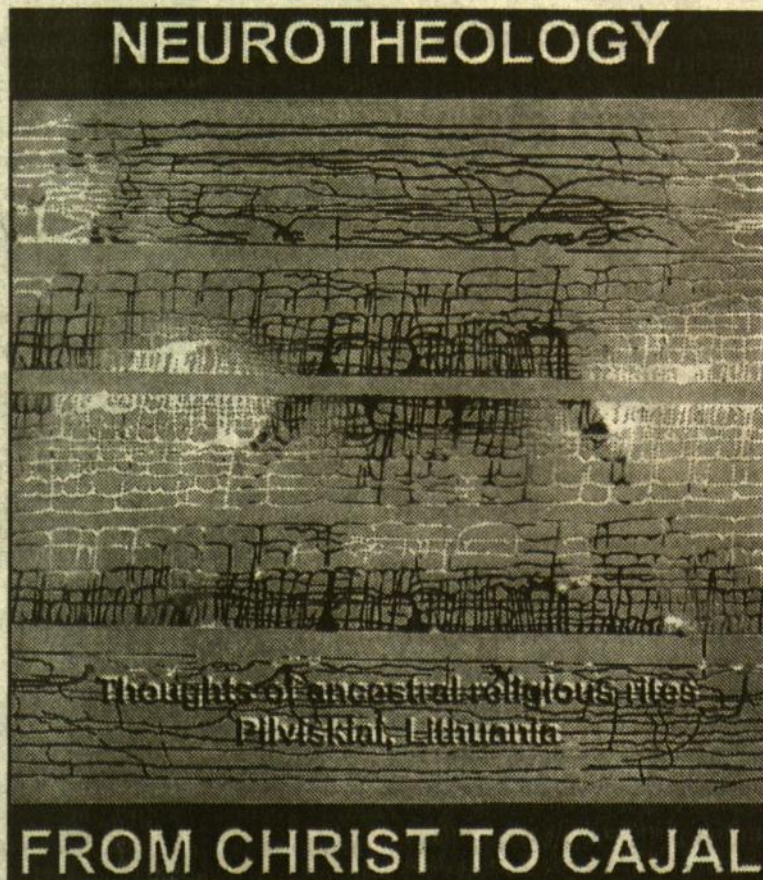
Philadelphia Tautodailės instituto dabartinė valdyba. Iš kairės (sėdi) pirm. Aldona Page (stovi), Petras Vaškys, Danutė Surdienienė, Danutė Gečienė ir Bronius Krokys.

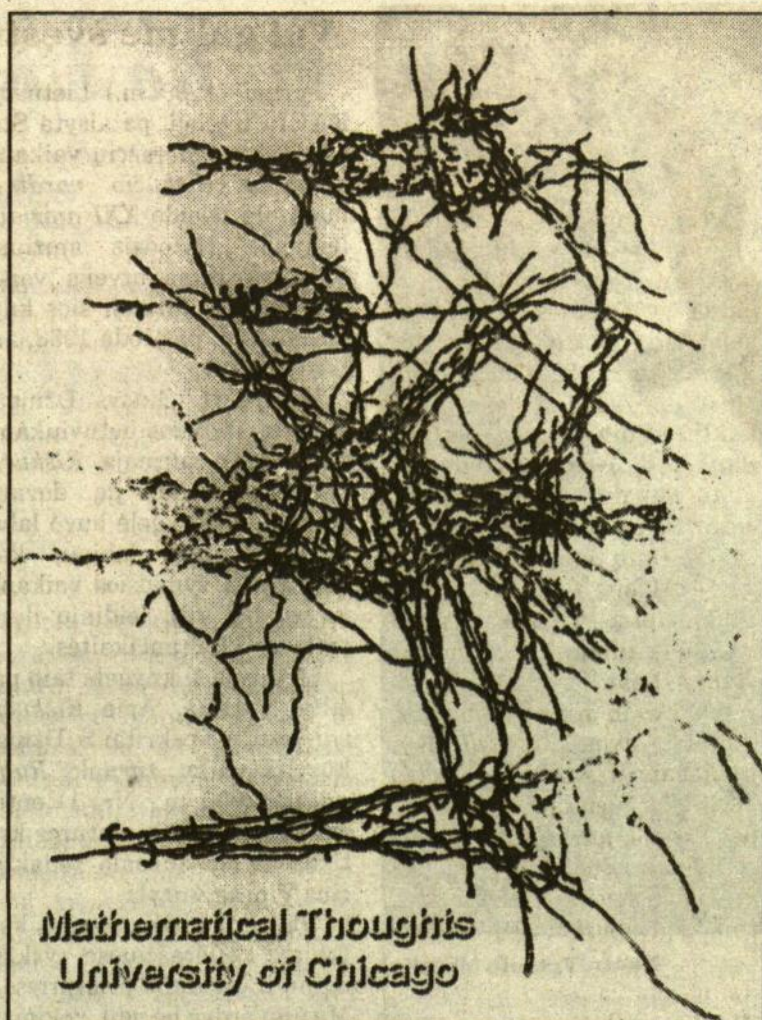
Jaunosios kanklininkės (iš kairės): Gaja Stirbytė, Vilija Vilimaitė, Adria Bagdonavičiūtė, Lina Maciūnaitė, Rūta Bagdonavičiūtė atlieka programą Philadelphia Tautodailės instituto sukakties šventėje.

Genovaitė Maciūnienė, Tautodailės instituto Philadelphiaje įkūrėja ir pirmoji pirmininkė.

Audrius Plioplys. „Mathematical Thoughts. University of Chicago“.

Audrius Plioplys. „Thoughts of ancestral religious rites. Pilviškiai, Lithuania“.

Plečiasi Audriaus Plioplio meno akiratis

Pamenu, kada Audriaus Plioplio kūryboje vyravo paties gryniausio konceptualumo elementai. 1981-siais metais vykusioje parodoje Plioplys eksponavo paveikslą apie tašką. Nupaišė tašką ant balto popieriaus lakšto, paveikslą įrėmė, pasirašė, ir tą tašką ištrynė. Vėliau ėmė rašyti straipsnius neurologinėmis temomis (jis medikas-neurologas). Jų iškarpos įrėmindavo ir eksponuodavo. Tai buvo jau šiek tiek tvirtesnis konceptualų sąvokų ryškinimas, negu taško ištrynimasis. Laikui bėgant, Plioplys sumanė inkorporuoti į savo meną paveikslėlius iš šeimos albumo. Pats eksponavimo faktas, autoriaus manymu, kilsteledavo paprasto paveikslėlio vertę iki meno. Reikia pripažinti, kad tai buvo tikrai menas, nes vienas iš konceptualistinio meno požymių yra autoriaus drąsa pasirašyti po kūriniumi. Vizualinės dokumentacijos atsiradimas Plioplio kūryboje buvo dar vienas žingsnis tolyn nuo grynojo konceptualumo ir artyn prie estetiinių elementų pabrėžimo.

Šimtinėje parodoje, vykstančioje Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje Čikagoje, estetiškas spalvų ir kūrybos puošnumas kone visai pribagė nuoguosius Plioplio konceptus. Abstrakčių koncepcijų parodoje yra dar daugiau negu ankstesnėse, bet ši paroda yra ir be galo graži.

Grozis glūdi pirminių spalvų (geltona, raudona, mėlyna) ir antrinių (oranžinė, žalia, violetinė) žibėjime viso paveikslų kontekste. Jo viduryje puikuojasi neuronų ir neurologinių tinklų abstraktuoti išdėstymai, nufotografuoti ispano neuroanatomas Santiago Ramon y Cajal šio šimtmečio pradžioje. (Už savo neurologinius tyrinėjimus Cajal gavo Nobelio premiją 1906 m.) Į tokią paveikslų bazę (Plioplys Cajal fotografijas išdidino ir kompiuteriu nuspalvino) autorius pridėjo fotografijų iš savo albumo, kurios beveik nepastebimos, vos vos prasimuša pro plonus nervų siūlus. Bet jos ten yra ir glūdi, tarsi vaizdiniai, giliai nugramzdinti atmintyje. Tokiuose deriniuose susiformuoja Pliopliui įprasto konceptualumo ir jo kūryboje vis stiprėjančio estetizmo sąveika. Paveikslai ir gražūs, ir mįslingi. Ką jie reiškia? Pagrindinė parodos idėja ir

užduotis yra atrasti ryšį tarp žmogaus sąmonės medžiagiškumo ir jos sukurtų objektų dvasingumo. Plioplys tai bando padaryti dviem frontais — atminties ir abstraktaus mintijimo procesų nagrinėjimu.

Atminties fenomeną autorius pateikia, sudėdamas du įvaizdžius vieną ant kito — už nervų tinklų siūlų slepiasi konkretaus gyvenimo vaizdai. Vaizdų pavadinimai užrašyti ant pačių paveikslų: „University of Chicago“, „Mexico City“, „Pilviškiai, Lithuania“. Tai vietovės, kuriose pačiam autoriui teko lankytis ir kurių prisiminimai dar vis glūdi jo atmintyje. Autorius atkreipia dėmesį į nervų sistemą, kuri, pati būdama fiziologinės sudėties, vis dėlto pajėgia fiksuoti jos ribas prašokančius elementus, pvz., autobiografinę žmogaus praeitį. Tai jau didelis šuolis į kitą erdvę. Atminties pajėgumas fiksuoti nematerialaus elemento — laiko — eigą į praeitį reiškia teikti sudvasintus bruožus materijai. Atmintis — tai materijos ir dvasinių reiškinių santaka. Parodoje nervų tinklai ir atmintyje glūdinčius paveikslus nepabrėžia ryškiai jų tarpusavio ryšio. Pats žiūrovas turi suvokti jų bendravimo glaudumą. Plioplys aiškiai nepateikia savo nuomonės apie atminties dvasingumą, nes jis žino, kad gyvenime bei akademiniam pasaulyje ryšys tarp materialumo ir dvasingumo iki šiol nėra išaiškintas. Mokslininkai dar vis nesutaria. Vieniems atrodo, kad sąmonės veiklą smegenyse įmanoma išaiškinti grynai fiziologiniais terminais. Kitiems norisi tą veiklą priskirti visai kitai, nuo materijos atsiskyrusiai, kategorijai, kurią įprasta vadinti dvasine. Gretindamas neurologinę smegenų veiklą su atminties fenomenu, Plioplys konstatuoja faktą, bet vien iš paveikslų sugretinimo dar neaišku, kurią diskutuojančių apie atminties materialumą ar dvasingumą pusę jis palaiko. Bet tai geriau išryškėja, kai prieinama prie materijos — neuronų, nervų bei kresčių, gyvenimiškų vaizdinių — junginio su toli materialaus pasaulio prašokančia žmogaus galia — abstraktuotu mintijimu.

Šios parodos katalogas įvardintas teologiniais terminais: „Neurotheology: from Christ

to Cajal“ (Neuroteologija: nuo Kristaus ir Cajal). Pačiuose paveiksluose dailiomis raidėmis išspausdintos filosofinės, teologinės bei vaizdinės reikšmės: „Mathematical Thoughts, University of Chicago“ (Matematinės mintys, Čikagos universitetas), „Thoughts of ancestral religious rites, Pilviškiai, Lithuania“ (Mintys apie senovines lietuvių apeigas, Pilviškiai, Lietuva). Šie pavadinimai, įrašyti ant tų pačių paveikslų, vaizduojančių nervų tinklus ir prisiminimų vaizdinius, reiškia, kad tas pats organizmas, kuris veikia pagal paprasto materialumo principus, sugeba iššaukti ir grynai dvasines apraiškas. Negana to, Plioplio mene įvyksta dar ir kitas, aukštesnis šuolis, nei žmogaus sudvasinimas minties jėga. Jis kalba ir apie tai (kaip katalogo pavadinimas nurodo), kas kreipia žmogaus dvasią dar toliau už savo ribų — į anapusybę arba transcendenciją. Autorius nedvejodamas galinėjasi su teologiniais duomenimis, bandydamas parodyti, kad neurologinių tinklų pagalba įmanoma prisiliesti ir prie Didžiosios Būties, kuri išeina ir iš pačios visatos ribų. Keli nervų tinklų paveikslai yra pavadinti „Theological Thoughts“ (teologinės mintys). Atseit, nervai kuria mintis ir apie dievybę. Viename paveiksle yra citata iš apokrifinės Tomo evangelijos: „Jėzus tarė: jei kūnas atsirado pasaulyje dvasios dėka tai yra nuostabu: bet jei dvasia atsirado kūno dėka, tai yra nuostabių nuostabiausia“ (Tomo 29: 1-2). Tiesdami rankas į jiems nepriklausomą erdvę — transcendenciją, neuronai toli pralenkia savo jėgas. Kaip tai įmanoma, yra paslapčių paslaptis. Bet, to nepaisant, toks sugebėjimas save pralenkti yra žmogiškosios prigimties tikrovė.

Audrius Plioplys, išbraižęs pačius sudėtingiausius materialios egzistencijos labirintus, savo paveikslų kalba taria: materija nėra viskas, virš jos plevena kita Būtis. Nors ji mums apčiuopiama tik kaip per miglas, bet ji yra. Neuronai ir nervų tinklai, kuriuos aiškiai matome per mikroskopą, sudaro tam tikrą visumą, kuri yra kažkas daugiau, negu jos dalių suma.

Algimantas Kezys

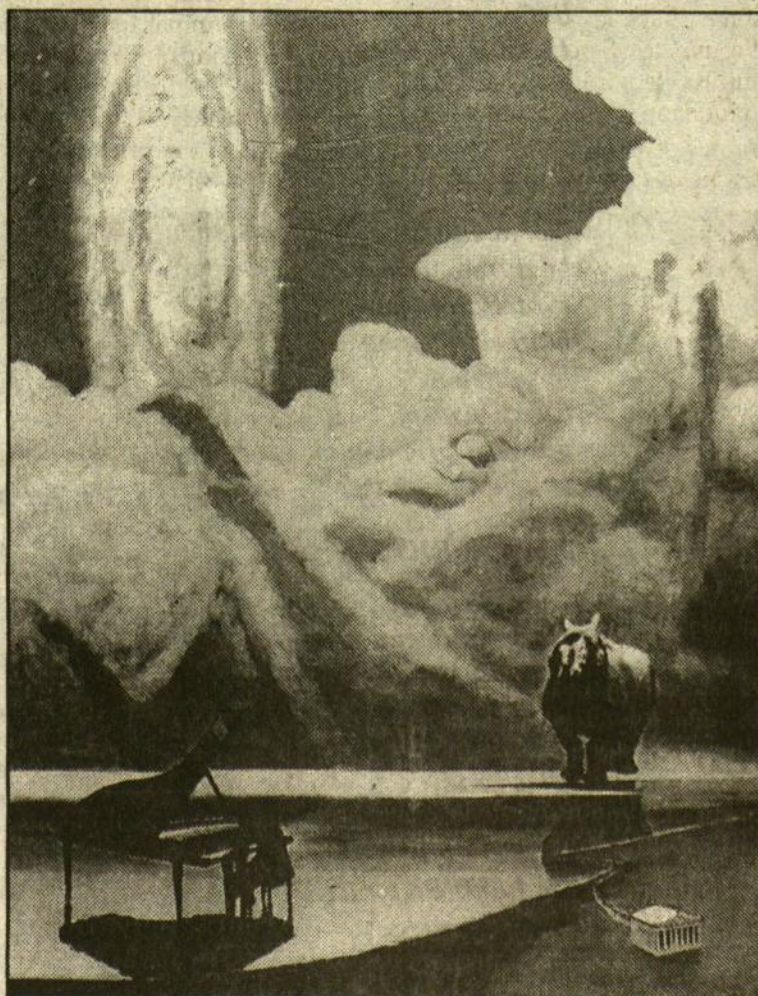
JAUNŲ LIETUVIŲ GRAFIKA BRIUSELYJE

Vasario 15 d. Brinselyje, Europos Komisijos Techninės pagalbos ir pasikeitimo informacija biure (TAIEX — Technical Assistance Information Exchange Office) atidaryta jaunų lietuvių grafikų Astos Rakauskaitės ir Egmonta Bžesko darbų paroda, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo dienai — Vasario 16-ajai.

TAIEX biuro veikla skirta padėti kandidatų šalių integracijos procese, teikiant konsultacijas, informuojant, organizuojant seminarus, renkiant dokumentus ir projektinius pasiūlymus.

Egmontas ir Asta dalyvauja reikšmingose grafikos parodose Lietuvoje ir svetur. Surengę ne vieną personalinę parodą Lietuvoje, jie dalyvauja tarptautinėse grafikos bienalėse ir trienalėse, bendrose parodose Taline, Prahoje, Maskvoje, Vokietijoje. Prancūzijoje, Švedijoje. Menininkai taip pat yra stažavę Franso Masereelio grafikos centre Belgijoje. Parodos atidarymo metu lankytojai turės galimybę stebėti videoirašą apie menininkų darbą Franso Masereelio centre.

KG, 2000 vasaris

Juozas Mieliulis. „Klaikumas“.

Dail. J. Mieliulio paroda

Paroda atidaryta š.m. kovo 11 d. ir tęsis iki rugsėjo 10 d. — Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte. Atidarymo iškilnių metu dail. Juozas Mieliulis taip kalbėjo:

„Pirmiausia noriu padėkoti šio muziejaus direktorei Daliai Šlenienei. Ji buvo ta pagrindinė veikėja, kuri mane, kaip meškiną, iškrupstė iš mano landynės, kurioje jau rengiaus žiemos miegui. Vėliau, keičiantis susikomplicavusiai situacijai, ji su didele kantrybe keitinėjo šios parodos datas, kol pagaliau, orams atšilus, ir aš išdrįsau išeiti į dienos šviesą.“

Turiu padėkoti ir Aldonai Buntinaitei, kuri, kaip žinome, nori padėti visam pasauliui. Vis dėlto, po sunkia savo įsipareigojimų našta, rado laiko padėti man susitvarkyti su pakvietimų išsiuntinėjimu, parūpino paveikslų transportacijos priemones bei žmones, kurie padėjo paveikslus pakrauti ir atgabenti į Lietuvių dailės muziejų.

Dėkoju Ramūnui Buntinui, kuris parūpino sunkvežimį. Dėkoju ir Romui Matusevičiui, kuris aktyviai dalyvavo paveikslų pakrovime ir mano kaulams palengvino darbo našta. Ypatingą padėką turiu pareikšti Lilijai Buntinienei-Srūgytei. Jos knygyne radau tą leidinį, kuriame buvo spalvota Van Gogh autoportreto reprodukcija. Jos man reikėjo, kuriant mano kūrinių „Van Gogh'ą išlydint“.

Vienoje knygoje yra para-

šyta, kad „ne vien dvasia žmogus mintą, bet ir kiekvienas patiekalus, kuris išeina iš ilga, sveiką gyvenimą. Bet kas stropių šeiminkų virtuvės“. Cituoju iš atminties ir, galimas dalykas, kad kai kuriuos žodžius sukeičiau. Kaip ten bebūtų, bet kažkas panašaus toje knygoje yra parašyta. Be rūpestingų šeiminkų, dau-

gelis vyrų būtų daug liesesni ir daktarai jiems pranašautų ilgą, sveiką gyvenimą. Bet kas nori taip ilgai alkanas gyventi... Taigi, visų svečių vardu dėkoju šeiminkams. Jos parūpino, kad mums šį vakarą nereikėtų pasitenkinti vien dvasiniu penu“.

Daiva Karužaitė

[VYKIS PRIEŠ MIELIULIO PARODOS ATIDARYMĄ (skausmas ir ilgesys)]

I
Laisvos tavo rankos
Šiltos
Šiltos tavo rankos

Žodis nieko nereikškia
Žodžių šalti atodūsiai

Dažu ant drobės drebanti vibracija
Šiltos ten rankos
Paveikslai pilni emocijų
Kaukolės žygiuoja

Šaltos ten jų rankos
Ten jau jų nebera

Šaltos mano rankos
Žiema vėl prie karsto

Šiltos
Šiltos tavo rankos
Kaukolės prie arfos

II
Užmerk akis, matyk tikrą šviesą
Atverk akis, matyk tą patį

Paukščiai vėl prie lango

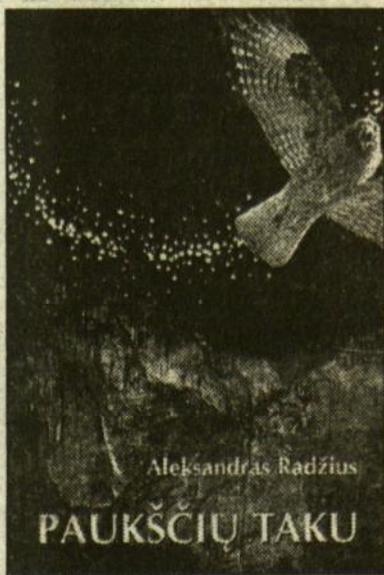
Dailininko Juozo Mieliulio kūrinių parodoje Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte. Iš kairės: Dalia Šlenienė — muziejaus direktorė, dail. J. Mieliulis, Lemont Metropolitan laikraščio korespondentė Robin Scheffeld. Nuotr. Aldonos Buntinaitės

Juozas Mieliulis. „Prometėjaus ugnis“.

Leidiniai

Skrydis su poetu Paukščių taku

poezijos rinkinių viršelių faksimilėmis, parašė muziejininkė Virginija Paplauskienė, labai simboliškai jį pavadindama „Kosmoso platybių pakerėtas...“ Nors daugelis mūsų poetų stengiasi atsiplėšti nuo Žemės ir savo kūrybinį žvilgsnį ne kartą kreipia į dangų, visatą, dangaus kūnus, tačiau tik Aleksandras Radžius šioms temoms skyrė daugiausia dėmesio ir eilių.

V. Paplauskienė pastebi: „A. Radžius išsiskyrė iš kitų poetų savo pasirinkta ir pamėgta kosmoso tema. Jo gyvenimas buvo neatsiejamas nuo žvaigždžių ir planetų gy-

Aleksandras Radžius. *Paukščių taku*. Eilėraščiai. skopo pagalba dangaus erdvę, iliustravo Austė Radžiūtė, leaved užrašus. Jis bendradarbybą finansavo Genovaitė Radžiuvienė ir autoriaus sūnus: mokslinėmis astronominėmis Aleksandras, Eimutis ir Nerimantas bei Regina Radžiūtė-Sirutienė, Marija Noreikienė, ir artimi, neatskiriama jo gyvenimo dalimi. Todėl jo poezijoje žvaigždės ir galaktikos psl., minkštais viršeliais užima pirmą vietą ir tampa Užsakymo #832, leidyklos adresas: Naujasis Lankas, Studentų g. 54, LT-3031 Kaunas. Kaina nepažymėta.

Tai visos Aleksandro Radžiaus poezijos, išleistos atskiromis knygomis, rinkinys. Turinys randame šiuos rinkinius: *Paukščių takas*; *Baltas Mėnulio miestas*; *Primk mane, Mėnuli*; *Keliaujame abu, Mėnuli*; *Ruduo Mėnulyje* ir *Kryžių kalnas*.

Silta, išsamų įvadą, papuošą Aleksandro Radžiaus gyvenimo nuotraukomis ir jo

Aleksandras Radžius

ŽVAIGŽDŽIŲ SRUVENIMAS

Laiko rankų valdomi žvaigždynai
Per tamsią erdvę nesulaikomai sruvena.
Jie nešasi nematomas žvaigždes,
Ir matomus pasaulius,
Ir akių mūsų žemę,
Kurioj ši didelė gyvenimo diena
Tėra tik žaibas, puolęs iš gyvybės debesų:
Mes liekam niekada nematę
Sruvenimo žvaigždžių.

BALANDIS

Lietum su vėju
pravirkdęs pilką saulę,
į trapią žalumą
vedies nedrąsų medį.

Dar jis nepabudo,
pernykščią vasarą
saldžiai sapnuoja,
o tu jam krauni
ant nuogų šakų
pirmąsias žarijas,
vainiklapius ir smilkalais
pašventintą Sietyną.

Ir nežinau,
kur iš tikrųjų gema žvaigždės,
ar juodame danguj nakties,
ar ant medžio bundančio šakų.
Tik einu
atgimt su žalumu.

ANTKAPIO ŽVAIGŽDĖ

Kai diena ateis,
ir laikas pasibels,
sugrįši tu
į jaukią saulės šviesą.
O aš
tik žvaigždę tylinčią
ant savo antkapio padėsiu,
kad ji per lietu ir per audrą
negėsdama spindėtų.

Nuotr. Vytauto Maželio

ŽODIS ERDVĖJE

Astrofizika?
Jos nėra.
Nėra man jos visatoj man.
Yra daina,
orbitų skambėjimas
ir auksiniai paukščiai
švelnios tamsos lizde.

Todėl galiu nepažabotą žodį
paleist lenktynių su šviesa.
Galiu gyventi ir giedoti
nemirtingumo riboje.

SAULĖS DĖMĖS

Tikiu, kad saulė buvo kitados
scholastinio tyrumo pilnatis.
Ji buvo tobulai balta
ir be dėmių.

Kodėl tu, Galileo Galilei,
kodėl tu, Kristoforai Scheineri,
į ją žiūrėjai pro stiklus?

Nuo tos dienos
kas veidą saulės benupraus?
Kas mums atras
naujos,
tyros
šviesos?
Scholastų pilnatį
grąžins?

DULKĖ VISATOJ

Aš, pasigavęs
galaktinį žaibą,
vėl panorėjau
būti ugnis.
Į mano plaukus,
į mano veidą
krinta visatos
žalia kibirkštis.

Noriu sudegti
be dūmo, ugnies,
žybtelti noriu,
kaip elektronas,
ir suvirpėti
dulke visatoj,
glaustis prie saulės
ir prie žvaigždės.

PAVASARIO LIEPSNA

Palangė šį rytą
azalijom degė,
medžiai liepsnojo
žalia ugnimi.
Jūs manote,
gėlės pražydo
ir sulapojo?
O, ne.
Šią naktį Sietynas
nukrito į sodą,
šią naktį Orionas
palietė žemę.

Vėl galime švęsti Kiškučio vardines

Pernai (1999 m.) Lietuvoje išleista trečioji, pataisyta Stasio Dziugo eilėraščių vaikams knygelės *Kiškučio vardinės* laida. Ją išleido XXI amžiaus leidykla „Naujasis amžius“. Tai gan retas atvejis vaikų literatūroje. Pirmoji šios knygelės laida pasirodė 1953, antrąją 1970 m.

Kai rašyt. Stasys Dziugas 1953 m. išeivijos lietuviukams padovanojo pirmąją *Kiškučio vardinių* laidą, jie dovaną įvertino — knygelė buvo labai populiari, juo labiau, kad iliustruota žymiosios vaikams knygų bei kitų leidinių iliustratorės Vl. Stancikaitės.

Lietuvoje ši knygelė taip pat šiltai sutikta. Apie *Kiškučio vardines* ir apskritai S. Dziugo kūrybą vaikų žurnale *Rubinitis* (2000 m., Nr. 1) entuziastingai rašo literatūros kritikas ir šio žurnalo redaktorius Vincas Auryla.

Jis tarp kitko pažymi, kad Dziugo „eilėraščiuose ryškios namų ir pasaulio priešpriešos. Mažųjų erdvė be ydų, veidmainingų, smurto. Vaikai gyvena nepakartojamoje vaikystės viešpatijoje. ... Poetas iškelia dalykus, kurie patys svarbiausi vaikų karalystėje: meilė tėvynei, išgyvenimai jos ne-

tekus, darbo, gamtos, žaidimų, mokslo siekimo motyvai. ... Tėvynės netektis — didžiausias poeto širdies skausmas. Viltis bent savo darbais grįžti į gimtinę — jo gyvenimo prasmės šukis, didžiausias troškimas. ... Gražia, sklandžia kalba parašyti eilėraščiai yra dainingi, skambūs, artimi skaitytojo širdžiai. Jie atsiradę iš gilaus vaiko pasaulio pajautimo, iš gėlmės snūduriavusios tautos dvasios. Rašytojas prabilo į vaikus savita talento plunksna. O, kad dažniau tokių literatūros dovanų Lietuvos vaikams!

Stasė Petersonienė

Knyga apie kard. V. Sladkevičių

Kovo 21 dieną Vilniaus Taiskomosios dailės muziejuje Lietuvos dailės muziejus ir „Santaros“ leidykla surengė kultūros vakarą „Kardinolas Vincentas Sladkevičius“, kurio metu Lietuvos visuomenei buvo pristatyta, žurnalistės Irenos Petraitiienės parengta ir „Santaros“ leidyklos išleista, knyga *Kardinolas*. Vakare dalyvavo Lietuvos prezidentas V. Adamkus, Kauno arkivyskupas S. Tamkevičius, vyskupai: J. Matulaitis, J. Boruta, SJ, J. Preikšas, J. Tunaitis, prof. V. Daujotytė, poetas Just. Marcinkevičius, knygos autorė I. Petraitiene, leidyklos „Santara“ vadovas R. Norkus. Kai kurie vakaro dalyviai pasidalijo asmenine bendravimo su kardinolu patirtimi, atskleidė V. Sladkevičiaus asmenybės ir jo tarnystės po-veikį Lietuvos istorijai bei jos žmonėms. Prezidentas V. Adamkus pažymėjo, kad „kardinolo asmenybė galima pavadinti XX a. moralės, tarnavimo Dievui, tiesai bei žmoniškumui ženklų“. Jis akcentavo kardi-

nolo V. Sladkevičiaus toleranciją kitokių pažiūrų žmonėms, dėkojo likimui už galimybę semtis iš jo dvasinės šilumos.

Už kardinolą likimui taip pat dėkojo literatūrologė V. Daujotytė bei poetas Just. Marcinkevičius. Prof. V. Daujotytė poetiškai apibūdino kardinolo gyvenimą, asmenybės bruožus. Ji atkreipė dėmesį į autoriteto sąvoką ir jos nuvertėjimą visuomenėje, neabejodama, jog kardinolas V. Sladkevičius „buvo ir yra šių dienų vienas didžiausių autoritetų“. Just. Marcinkevičius kalbėjo apie šių dienų žmogaus polinkį materijai, aplenkiant dvasią. „Ko verta žmogaus gerovė, jei ji kuriama dvasios sąskaita, ko verta šventykla, jeigu joje nėra Dievo, ko vertas žmogus, jei jo širdis suvyniota į dolerių?“ Tokius klausimus, poeto nuomone, iškelia knyga *Kardinolas*. Knygos autorė žurnalistė I. Petraitiene pasidžiaugė Apvaizdos dovana būti šalia kardinolo V. Sladkevičiaus. Ji perdavė kardinolo žodžius vakaro dalyviams: „Šią knygą laikyčiau tikėjimo ir gyvenimo vienovės, dvasininkų ir pasauliečių bendradarbiavimo liudijimu“. Kaišiadorių vyskupas J. Matulaitis prisiminė kardinolo sakytas kalbas, pamokslus svarbiausiais mūsų tautos nepriklausomybės atkūrimo momentais. Vakaro pabaigoje buvo rodomas atmintini pamokslo prie uždary Vilniaus arkikatedros durų 1988 metais vaizdo įrašas.

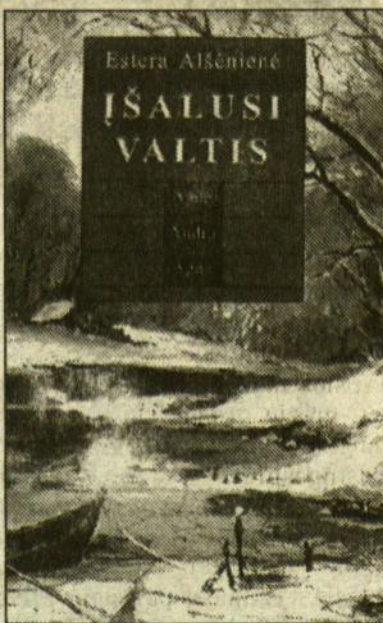
Bažnyčios žinios, 2000 m., Nr. 6

„Suteik man ženklą savo prielankumo“ (Ps 85-17). Kardinolas Vincentas Sladkevičius insignija.

IŠALUSI VALTIS VERTA ŠILTŲ ATSLILIEPIMŲ

Apie Esteros Alšėnienės knygą *Išalusi valtis* (trilogija — Agilė, Audra, Agnė) šeštadieniniame *Draugo* priede jau rašyta. Kai trumpa recenzija buvo išspausdinta, ne vienas skaitytojas kreipėsi, pasiteiraudamas, kur galima knygą įsigyti. Malonu priminti, kad *Išalusi valtis* netrukus bus gaunama ir *Draugo* knygynėlyje. Nors autorė gyvena Amerikoje, Ohio valstijoje, knyga išleista Vilniuje. Ją išleido „Agora“ leidykla 1999 m. Kai tik knyga atkeliaus į mūsų Atlanto pusę, skaitytojams pranešime.

KIEKVIENAS TURĖTŲ SU ŠIA KNYGA SUSIPAŽINTI

A. Gurevičiaus sąrašai. „Tūkstantčiai lietuvių, kurie gelbėjo tūkstančius Lietuvos žydų Antrojo pasaulinio karo metais“. Išleido Kanados Lietuvių žurnalistų sąjunga. Spausdino „Protėvių kardas“ leidykla, Vilnius, 1999 m. Tiražas 1,500 egz.

Įvadą parašė Ginutis Procuta, M.A. Svarbiausia, kad tas išsamus įvadas pateikiamas ne tik lietuvių, bet ir anglų kalba. Turinį — be įvadų — sudaro: Išnašos ir pastabos; Lietuvių, gelbėjusių žydus, sąrašas; Papildomas žydų gelbėtojų sąrašas; Antrasis papildomas žydų gelbėtojų sąrašas; Gelbėtojų ir išgelbėtų Lietuvos žydų sąrašas; papildomas gelbėtojų ir išgelbėtų žydų sąrašas.

Tai knyga, su kuria turėtų susipažinti kiekvienas lietuvis, kurį žeidžia žydų tautos kaltinimai, kad visa Lietuva — vien tik žydšaudžiai. Nereikia taip pat pamiršti, kad už kiekvienos gelbėto ar išgelbėto asmens (ar šeimos) pavardės stovi pasiaukojimas, ir net herojiškumas, nes už tokių veiksmų okupacinė nacių valdžia lietuviams taikė skaudžias bausmes.

Knyga A. Gurevičiaus sąrašai gaunama ir *Draugo* knygynėlyje, arba ją galima užsisakyti šiuo adresu: Kanados Lietuvių žurnalistų sąjunga, 49 Norseman Str., Toronto, Ontario, M8Z 2P7, Canada.